

Ščerba, F. a kolektiv: Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice.

Praha: Leges, 2012, 128 s.

Jan Zůbek*

Dohoda o vině a trestu, co by v českém prostředí nový institut trestního práva procesního, byl zařazen do trestního řádu zákonem č. 193/2012 Sb. Poté co se stal reálnou součástí alternativních procesních způsobů vyřízení trestní věci, respektive ještě než se tomu tak stalo, vyvolal diskuzi i pochyby

o jeho přínosu české trestní spravedlnosti. Teprve praxe ukáže, nakolik byla opodstatněná varování před negativními dopady zavedení tohoto „importovaného“ a současně ne dostatečně „vyzkoušeného“ a etablovaného institutu v středoevropském regionu.

Ovšem každému hodnocení by měla předcházet důkladná analýza. Kromě několika časopiseckých článků rozebírajících

* JUDr. Jan Zůbek, advokát.

více či méně do hloubky výslednou podobu tohoto institutu, se nedávno na našem trhu objevila monografie s tímto názvem. Jde o dílo 12 autorů (popř. spoluautorů) s Filipem Ščerbou stojícím v čele. Dílo v rozsahu 126 stran vydalo Nakladatelství Leges s.r.o. v roce 2012 jako svou 131. publikaci.

Ačkoliv název publikace napovídá, o čem že dílo pojednává, leckterý čtenář může být překvapen tím, že necelá polovina publikace se zaměřuje na další prostředky racionalizace trestní justice. V této souvislosti zmíním ty z mého pohledu nejvýznamnější, a to „Nové možnosti využití odklonu v řízení o trestných činech spáchaných v silničním provozu“ (kap. 8.2), „Spolupracující obviněný v současné právní úpravě“ (kap. 9.3) a „Využívání odklonů v trestním řízení v rámci české trestní justice“ (kap. 10.1).

Problémům racionalizace trestní justice je věnován prostor v samém úvodu monografie. Autoři mimo jiné kriticky vnímají současné schizma zákonodárce. Na jedné straně vykazujícího nepopiratelnou snahu o racionalizaci a částečně i dekriminálníci zejména v oblasti procesního práva, na straně druhé je tato snaha poněkud eliminována začleňováním nových skutkových podstat do trestního zákoníku (např. § 249, § 250) či rozšiřování skutkových podstat stávajících trestných činů (např. § 254 odst. 2, § 256). Jak autoři přilehavě upozorňují, v případě druhé ze jmenovaných aktivit zákonodárce, lze pochybovat o jeho senzibilitě k zásadě ekonomie trestní represe. Navíc podle autorů v tuto chvíli nelze predikovat, jakou zátěž pro orgány činné v trestním řízení přinese nová úprava trestní odpovědnosti právnických osob (zák. č. 418/2011 Sb.).

Následující čtyři kapitoly pojímají dohodu o vině a trestu z pohledu jednotlivých subjektů, které se na její podobě podílejí. Záměrem autorů v této části publikace bylo podrobně zmapovat nové postupy orgánů činných v trestním řízení a rovněž postavení a možnosti obhajoby v řízení o dohodě o vině a trestu. V nezvyklé roli se nově ocitá státní zástupce, který za účelem uzavření dohody povede jednání s obviněným, popř. jeho obhájcem. Veřejný žalobce se tak nejen stává smluvní stranou v pravém slova smyslu, ale současně je garantem dodržení všech formálních podmínek procesu sjednávání dohody (s. 29), a konečně i toho, že skutkový stav nebude objasňován povrchně a nedůsledně (s. 25). Tato úloha státního zástupce jistě potěší všechny ty, kteří volají po větším zapojení a aktivitě veřejného žalobce v trestním procesu, a nikoli pouze formální, ale jeho faktické konfrontaci s dalšími účastníky řízení, zvláště s obviněným.

Po procesu sjednávání dohody o vině a trestu (kap. 3.4) se autoři věnují samotnému obsahu o této dohody (kap. 3.5), jakož i postupu poté co dojde jejímu uzavření (kap. 3.6). Zde za zmínku stojí úvaha k právu „odstoupení od smlouvy“ z pohledu obou smluvních stran, poté podrobněji rozvedená v kapitole 4.5. Jde o poměrně citlivé téma, v němž se najednou promítá působení více právních principů, a to i vůči sobě navzájem. Například výslovná úprava práva možného zpět vzetí návrhu na schválení dohody podaného státním zástupcem (§ 314o odst. 5), a absence výslovné úpravy stejného subjektivního práva obviněného z pohledu zásady rovnosti stran. V podobném duchu se nabízí úvaha, ačkoliv autory není zmiňována, v případech „bezdůvodného“ zpět vzetí návrhu státním zástupcem nebo podobně neodůvodněné odvolání souhlasu obviněným z pohledu zásad řádného zákonného procesu, legality či zajištění práva na obhajobu.

Konečné slovo ke schválení dohody o vině a trestu náleží soudu. Autoři úlohu tohoto subjektu trestního řízení zkoumají

v 5. kapitole, a to převážně z pohledu možného nechválení dohody. V této kapitole najdeme rozbor zákonných důvodů negativního výsledku řízení o dohodě o vině a trestu, tak jak jsou vymezeny v § 314r odst. 2 trestního řádu.

Odpověď na otázku, jak může v blízké budoucnosti fungovat nový institut trestního práva procesního v české trestní justici, může být výrazně systematictější i konkrétnější zejména díky poznatkům o jeho fungování ve Slovenské republice. Příležitost k popisu podoby dohody o vině a trestu na Slovensku a rovněž zkušenosti slovenské justice byla v publikaci využita. Za zmínku stojí, že tato část díla, tzn. kapitola 6. a 7., byla svěřena ke zpracování přímo slovenským autorům (Josef Čentěš a Lucia Kurilovská).

Jak už bylo zmíněno výše, na to navazují kapitoly sice obsahově zaměřené k dalším prostředkům racionalizace trestní justice, ovšem k stále tématu „odklonů“ v trestním řízení.

Je zde shrnut aktuální vývoj a možnosti nové právní úpravy odklonů v trestním řízení (kap. 8.), prostor dostává teorie stíhání organizovaného zločinu a vývoj právní úpravy tzv. spolupracujícího obviněného, včetně srovnání se slovenskou právní úpravou (kap. 9.). Poslední 10. kapitola je věnována využívání prostředků, zejména odklonů a trestních příkazů v praxi.

Na závěr jsou zrekapitulovány možnosti a způsoby urychlování trestních řízení. Jejich postupné začleňování do našeho právního řádu je autory hodnoceno pozitivně. Jistý potenciál k osvození justice od řešení bagatelních deliktů však dle autorů tkví v hmotném právu, zejména zužování rozsahu trestní odpovědnosti. Tzn. přenesení postihu některých deliktů do sféry postihu správně-právního, především deliktů spáchaných v dopravě a rovněž drobné majetkové kriminality. Prostředky boje s organizovanou kriminalitou, dle názoru autorů, naopak musí být posíleny i za cenu výrazného zmírnění postihu některých pachatelů, k čemuž slouží zavedení institutu tzv. spolupracujícího obviněného. Kriticky je v této souvislosti nahlíženo na možnost úplného upuštění od potrestání, zvláště proto, že zákon nestanoví jasné podmínky, resp. omezení pro tento „benevolentní“ postup.

Monografie podle mého názoru dobře reaguje na poptávku, která přijetím tohoto nového institutu v oblasti trestního práva vznikla. Dílo se mi jeví jako zdařilé zpracování tématu. Využití publikace je poměrně široké, tj. jak z pohledu praktických právníků, tak řad studentů právnických či příbuzných sociálně-právních oborů. Doprovod textu tabulkami se statistickými údaji napomáhá spatřovat i určité vztahy mezi jednotlivými druhy odklonů a vůbec svědčí o stále zvyšujícím se využití procesních alternativ v trestním právu. Pokud bych měl na tomto místě uvést připomínku, pak snad jen k tomu, že autoři mohli ve svém díle ještě ve větší míře rozvinout úvahy, jak by orgány činné v trestním řízení měly s odklony nakládat. V jakých situacích se jejich aplikace očekává či naopak. Jistým leitmotivem společenské poptávky po tomto novém institutu má být racionalizace justice, a jak autoři opakovaně zmiňují potřeba „odbřemenění“ justice. Ovšem jistě jsou i další důvody, proč hledat a objevovat jiné „nestandardní“ způsoby vyřizování trestních věcí.

S ohledem na vše, co bylo v recenzi zmíněno, by publikace neměla chybět v knihovně právního praktika, zejména, jestliže se chystá - ať na té či oné straně - sjednat dohodu o vině a trestu.